

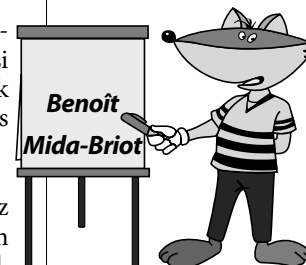
5. A nemformális pedagógia mint a bevonás eszköze

T-kit
Egyenlő esély
fiataloknak

Az egyén folyamatosan tanul és fejlődik. Élete minden területén folytonosan elsajátít valamit. Sokat tanulunk az iskolaévek alatt, de nem feledkezhetünk meg a hivatalos tanulási környezetet kívül eső tanulási lehetőségekről sem. Az életben minden tanulási tapasztalat hozzájárul az egyén fejlődéséhez és annak a környezetnek a jobb megértéséhez, amelyben él. Ez az, ami lehetőséget teremt a számára, hogy teljes értékűen vegyen részt a társadalomban.

A formális oktatási rendszer (iskolák, egyetemek, szakképzés) célja megadni a fiatalok számára azt az alapvető tudást, amit aztán felhasználhatnak társadalmi integrációjukhoz. Sajnos azonban sok esetben a formális oktatási rendszer különféle okok miatt nem gondoskodik az összes fiatal tanulási igényéről. Ezért kell elérhetővé tenni a személyes fejlődés más forrásait is. Ezek egyike lehet a nemformális pedagógia, különösen – de nem kizárólag – a hátrányos helyzetű fiatalok számára. Ez a fejezet a tanulási különféle módjait tárgyalja: összeveti azokat, és fontolóra veszi, miért és hogyan lehetne a célcsoportunk számára a nemformális pedagógia egy „második esély”.

5.1 A nemformális pedagógia kontra formális oktatás és a szakképzés

Európában a legtöbb fiatal élete során részt vesz valamilyen oktatási formában. Ez a formális iskolai oktatás rendszerint a diák/hallgató és tanára közötti „vertikális” kapcsolaton alapul: a tudás birtoklója (a tanár) és a befogadó (a tanuló). A tanár leginkább előadások és tananyagok formájában adja át tudását a tanulónak. A tanulási út végén egy írásos dokumentum igazolja a tanuló hivatalos feltételek között megszerzett tudását. Ezek a bizonyítványok és diplomák gyakran kulcsfontosságú szerepet játszanak a munkaerőpiacon és a társadalom felé vezető ajtókat nyitásban. Az egyetemi diplomák leginkább elméleti tudást jelentenek.

A szakképzés az általános tudás mellett magasabb szintű gyakorlati tartalommal is bír. Ez adja meg a tanuló számára azt a gyakorlati képzettséget, ami a munkaerőpiacon közvetlenül hasznosítható. A szakmai gyakorlat rendszerint része a szakképzésnek. A „tanoncok” valós munkakörnyezetben, egy mentor támogatásával a legalacsonyabb szintről kezdve sajátítanak el egy szakmát. A tanulási folyamat végén a tanulók ebben az esetben is bizonyítványt kapnak. A szakképzés gyakran rövidebb ideig tart, mint a formális keretek között zajló tanulmányok. Célja az alkalmazható szakképzettség gyors megszerzése. A tanár és a tanuló közötti kapcsolat itt is vertikális, ahol a tanár szaktudását adja át a tanulónak.

A nemformális pedagógia ezzel ellentétben „cselekedve tanulás”-ként határozható meg. A tanulási módszertan lényege a tanulók és az általuk megtapasztalt konkrét helyzetek közötti interakció. Rendszerint nincsenek tanárok vagy előadók, akik a tudást a katedráról adnák át. Ehelyett a tanulók és a facilitátorok egy horizontális kapcsolatban, együttesen járulnak hozzá a tudás mélyítéséhez és a készségek fejlesztéséhez. Az oktató vagy facilitátor aktívan vagy kevésbé aktívan vesz részt a tanuló előnyére való tanulási tapasztalatok létrehozásában. Ez történik az ifjúsági munkában is. A különféle módszerek alkalmazásával – mint például a kortársnevelés, a projektszemléletű munka –, a mobilitási projektek segítségével lehetőség nyílik arra, hogy a nemformális pedagógia előnyeit a lehető legmagasabb szintre emeljük a fiatalok számára. A tanulási folyamat középpontjában a tanulók állnak, az ifjúságsegítők pedig ebben támogatják őket. Napjainkban sajnos a nemformális pedagógiában részt vevő tanulók által megszerzett kompetenciákat hivatalosan még nem igazán ismerik el.

Néha zavar tapasztalható abban a tekintetben, hogy mi a különbség a nemformális és az informális tanulás között. Az informális tanulást spontánnak tekintjük, hiszen az a mindennapi életben zajlik. A nemformális tanulást azonban egy facilitátor, képző vagy ifjúságsegítő tervezi és gondolja át, aki a tanulási folyamat során végig támogatást is nyújt.

	Formális oktatás: iskolai tanulmányok	Formális oktatás: szakképzés	Nemformális pedagógia (oktatás)
Alkalmazott tanulási módszerek	Olyan tanulási módszerek, melyekben a tudás birtokosa és a tanulók között a kapcsolat vertikális.	Ahogy az iskolai tanulmányok esetén, úgy itt is vertikális a kapcsolat. A módszerek a gyakorlat szerint változnak. A gyakorlat ideje alatt vezető tanár nyújthat segítséget.	Interaktív kapcsolat a tanulók és a környezetük között: „cselekedve tanulás”. Itt gyakori a kortársnevelés és a tanácsadás.
Tartalom	Leginkább általános. Az oktatásért felelős szakminisztérium határozza meg.	Célja az alkalmazható készségek megszerzése. Az oktatásért felelős szakminisztérium határozza meg.	A tanuló választja meg. A tartalmat nem, csak a konkrét tapasztalatszerzést határozza meg.
Bizonyítvány	Rendszerint a tanulmányi időszak végén adják. Az oktatásért felelős szakminisztérium által meghatározott feltételeknek megfelelően állítják össze.	Rendszerint a képzés végén adják. A tudás és a gyakorlat értékelését a sikerességtől teszik függővé. Az oktatásért felelős szakminisztérium által meghatározott feltételeknek megfelelően állítják össze.	Jelenleg nem ad bizonyítványt, de az egyetemi tanulmányokban figyelembe vehető. (Pl. Finnország.)
Időtartam	Általában 6–18 éves korig: általános és középiskolai oktatás; 18 éves kor felett: maximum 10 évnyi (egyetemi) tanulmány	Rendszerint rövid: bizonyos országokban 14 éves korban kezdődik és a középiskolai képzéssel párhuzamosan maximum 4 évig tart; egyetemi tanulmányokat követően 2 vagy 3 évet vesz igénybe.	Élethosszig tartó tanulás
Erősségek	(Általában 16 éves korig.) Mindenki számára kötelező ahhoz, hogy alaptudást nyújtson. Az állami iskolákban gyakran szinte ingyenes. Hivatalos iskolai bizonyítványt ad.	Rövid ideig tart és a munkaerőpiacon közvetlenül felhasználható, alkalmazható készségeket nyújt. Hivatalos szakképesítési bizonyítványt ad.	Mindenki számára az élet minden pillanatában elérhető. A hátrányos helyzetű fiatalok esetében egy „második esély”.
Gyengeségek	Az iskolai bizonyítványok általánosak, és további szakirányú tanulmányoknak vagy képzéseknek kell követniük. Nem alkalmas mindenki számára. Nem elismert Európa-szerte (nehézséget jelent a bizonyítványok elismertetése).	Gyakran nem a fiatalok választják, hanem a tanulmányaik során „eleve” előírják a számukra. A munkaerő-piaci igények változhatnak, ami a képesítést használhatatlanná teheti. Nem elismert Európa-szerte (nehézséget jelent a képesítés elismertetése más országokban).	Hivatalosan nem elismert.

5.2 Ifjúsági munka a hátrányos helyzetű fiatalok számára

Jó példa

Djilali a dél-franciaországi Toulouse egy „problémás” negyedében, hátrányos helyzetű fiatalok között nőtt fel. A diszkrimináció, az erőszak, a kábítószer-függőség, az iskolából való kimaradás, a szülőkkel, a rendőrséggel és a közösséggel kapcsolatos problémák mind megszokott gondok voltak, amelyeket a városban élő fiatalok jól ismertek és meg is tapasztaltak. Djilali tenni kívánt a közösségi életért, és egy érdekes programot szeretett volna kidolgozni. Az Ifjúsági Kezdeményezések keretében létrehozta a „Sport és Pihenés” nevű egyesületet, ami lehetőséget teremtett a városban élő fiatalok számára, hogy egy projektet valósítsanak meg. Djilali ekkor hét fiatalt mobilizált, hogy formába öntse a „Les ombres de la cité” című darabot, amely a hátrányos helyzetű területeken élő fiatalok által tapasztalt problémákat dolgozta fel. Az ötlet megszületésétől az ambiciózus projekt megvalósulásáig a csapat szerte Franciaországban tíz színházi előadást tartott középiskolákban, főiskolákon és más befogadó helyeken. A projekt Djilalinak és csapatának köszönhetően sikerrel zárult. Sokak érdeklődését felkeltette és szakképzések beindítását eredményezte. A legkitartóbb színészek napjainkban tanárképzésen vesznek részt, és mindannyian a közösségi életben tevékenykednek.

Bár az európai formális oktatási intézmények a 20. század második felétől már tettek erőfeszítéseket arra, hogy javítsanak az iskolákban az elmélet és gyakorlat közötti egyensúlyon, a fent vázolt különbségek nagyrészt a mai napig jelen vannak. Történtek kezdeményezések arra nézve, hogy a tanítás módszertanát a tanulók igényeihez igazítsák. Erre példa Philippe Meirieu elképzelése a „differenciált tanulási megközelítések”-ről, ami korlátozottan valósult meg. Ennél fogva számos fiatal a tanulmányai befejezése vagy a képesítés megszerzése előtt hagyja el a formális oktatási rendszert.

A nemformális pedagógia az iskolát idő előtt elhagyó vagy a társadalomban bizonytalan helyzetű fiatalok javát szolgálhatná, és második esélyként komoly befolyást gyakorolhatna az életükre. Ezt a pedagógiai megközelítést a fiatalokkal együtt, az ő aktív részvételükkel kell átgondolni, előkészíteni és megvalósítani. Mi több, alkalmazásának illeszkednie kell a fiatalok életéhez, figyelembe kell vennie az élettörténetüket; az ezt követő eredményeknek pedig el kell vezetniük a társadalmi befogadásuk útján meglehetően következő lépéshez.

A nemformális pedagógia megadhatja a hátrányos helyzetű fiatalok számára az erőt és képességet, hogy lépésről lépésre olyan saját projekteket hozzanak létre (ahogy azt a 6.2 pontban Lépésről lépésre látni fogjuk), ahol ők állnak az oktatás középpontjában, ahol érintettnek érzik magukat, érdekeltnek lehetnek; ahol erősen motiváltak, melynek következtében nőhet az önbizalmuk, és ennek eredményeként cselekvésen keresztül fejleszthetik készségeiket és képességeiket. A nemformális pedagógia ugyanakkor csak akkor működik, ha megvalósítása és ellenőrzése is megfelelő. Ez nem megy egyik pillanatról a másikra. Egymás megismerése, a bizalom alapuló kapcsolat felépítése és a helyzetre szabott módszerek alkalmazása időigényes (lásd a 6.3 pontot: A bizalom kiépítése). Hasznos lehet azokkal is felvenni a kapcsolatot, akik már korábban ismerik az adott fiatalt (lásd a 4.1 pontot: A fiatalok és közösségeik és a 4.2 pontot: Partnerség kialakítása).

A nemformális pedagógia csoportos alkalmazásának egy másik érdekes aspektusa, hogy haszonélvezői később az eredmények multiplikátoraivá, barátaik szemében „tapasztaltabb kortársak”-ká válhatnak, így horizontálisan motiválhatják és támogathatják társaikat. Ez az úgynevezett kortársnevelés, amely elismeri a fiatalok egymással megosztott tapasztalatait és egymás támogatását hasonló tapasztalatok megszerzésében (lásd a 7.1 pontot: Kortársnevelés).

A nemformális pedagógia a bevonás eszköze lehet, különösen azok bevonásáé, akiknek nem volt szerencsésük a formális oktatási rendszerben. Az ifjúságsegítőknak és szociális munkásoknak tisztában kell lenniük azzal, hogy a megvalósított program egy szakasz a teljességre törekvő úton, és ennek következtében a cél nem maga a program. Feltételezi azt is, hogy a haszonélvezők alapvető igényeinek is megfelel. Nehéz a fiatalokkal személyes fejlődésükön keresztül együtt dolgozni úgy, hogy közben nincs fedél a fejük felett vagy nincs mit enniük.

A megközelítést lépésről lépésre igazítsuk a célcsoportunkhoz (lásd a 6.2 pontot: *Lépésről lépésre*), és minden lépésnél tervezzünk be konkrét és pozitív eredményeket (még ha azok apró eredmények is), hogy a motiváció dinamikáját fenntartsuk. A sikerélmény növeli az önbizalmat és az önbecsülést is.

Ha ezeket az összetevőket használjuk, és a fiatalok életútjának megfelelő pillanatában kezdjük meg a beavatkozást, a tevékenység erőteljes nevelési eszközzé válik a fiatal személyes fejlődésében. Ez az alternatív pedagógia valódi második eséllyé válhat a hátrányos helyzetű fiatalok számára ahhoz, hogy visszataláljanak a társadalomba.

Jó példa

M. 24 éves volt és munkanélküli. 16 évesen maradt ki az iskolából. Csonka családból származott, és kábítószerekkel való visszaélés miatt rendszeres kapcsolatban állt a rendőrséggel. M.-et egy szociális egyesület szedte össze az utcáról, és azt javasolta neki, hogy jelentkezzen az Európai Önkéntes Szolgálat egy rövid távú programjára, amit M. meg is tett. A projektet jóváhagyták: M. négy hónapra külföldre utazott, és kamaszokkal együtt alternatív turista-utakon dolgozott. A projekt során M. sokat tanult nemcsak az utak szervezésének gyakorlati oldaláról, hanem arról is, hogyan kommunikáljon egy idegen nyelven, hogyan töltsen el az időt és dolgozzon néha nehezen kezelhető kamaszokkal stb. A négy hónap letelte után M. úgy döntött, hogy a turizmus területén jelentkezik szakképzésre.

Ebben az esetben M. a nemformális pedagógia egy sajátos programját használta fel ahhoz, hogy élete visszakerüljön a rendes kerékvágásba. Mindkét ország szociális munkásainak támogatásával M.-nek sikerült újra kötelezettségeket vállalnia és hasznosnak éreznie magát a társadalomban. Nem a gyakorlati készségek elsajátítása – sátrak felállítása, főzés stb. – volt azonban a fő eredmény. Az igazi plusz M. számára az önkéntes programban az jelentette, hogy emberekkel került kapcsolatba, új élményekre tett szert, melyek végül életének új hivatásához, a turizmushoz vezettek. Ennek érdekessége, hogy a nemformális környezetben a pozitív tapasztalat kedvet és motivációt adott M.-nek ahhoz, hogy visszatérjen az iskolarendszeren belüli oktatási rendszerbe, és képzettséget szerezzen. Ezért vár sok remény és munka az ifjúságsegítőkre.